

Lapsiasiavaltuutetulle

Asia: Lausuntopyyntö LAPS/30/2016

Pyydettyinä lausuntonta Opetus- ja sivistystoimen asiantuntijat, Opsia ry lausuu seuraavaa:

Opsia ry kiittää mahdollisuudesta antaa lausunto ”lasten ennakkollisen ja jälkikäteisen oikeusturvan toteutumisen tilasta”.

Opsia edustaa nimensä mukaisesti laajasti opetus- ja sivistystoimen asiantuntijoita eri työtehtävissä. Pääosa sen jäsenistöstä työskentelee kuntien sivistystoimen johto – ja asiantuntijatehtävissä. Lausunnossa keskitytään kunnan toimialueeseen.

Kunnilla on periaatteessa laaja vapaus järjestää palveluja haluamallaan tavalla. Tätä ohjaa kuitenkin valtakunnallinen lainsäädäntö perustuslaista alkaen. Kuntalaki ja mm. varhaiskasvatus- ja perusopetuslaki määrittävät kunnan toimintavapautta. Opetushallituksen Opetussuunnitelman perusteet luovat puolestaan normin esi- ja perusopetuksen toteuttamiseen valtakunnallisesti yhtenäisenä ja yksilön oikeusturvaa takaavana.

Perustuslain 6 § ja 16 §:n 2 momentti tuovat tarkasteluun yhdenvertaisuusvaatimuksen kansalaisten kouluttautumisen järjestämiseen:

6 § Yhdenvertaisuus.

”Ihmiset ovat yhdenvertaisia lain edessä. Ketään ei saa ilman hyväksyttävää perustetta asettaa eri asemaan sukupuolen, iän, alkuperän, kielen, uskonnon, vakaumuksen, mielipiteen, terveydentilan, vammaisuuden tai muun henkilöön liittyvän syyn perusteella.

Lapsia on kohdeltava tasa-arvoisesti yksilöinä, ja heidän tulee saada vaikuttaa itseään koskeviin asioihin kehitystään vastaavasti.

Sukupuolten tasa-arvoa edistetään yhteiskunnallisessa toiminnassa sekä työelämässä, erityisesti palkkauksesta ja muista palvelussuhteen ehdoista määrättäessä, sen mukaan kuin lailla tarkemmin säädetään.”

16 §, 1. mom: Sivistykselliset oikeudet.

”Jokaisella on oikeus maksuttomaan perusopetukseen. Oppivelvollisuudesta säädetään lailla.”

Perustuslaki määrää yksilön oikeuksista voimallisesti ja oikein. Käytännön opetustoimen järjestämisessä ollaan jatkuvasti suuren haasteen edessä niin yhdenvertaisuuden kuin sivistyksellisten oikeuksien toteutuksessa. Jatkuva kuntatalouden kiristyminen heijastuu myös opetustoimen ratkaisuihin.

Huolenaihe 1

Vuosittaisen talousarvion tekemisessä ei valitettavasti päällimmäisenä ohjenuorana voida enää pitää pedagogisia tavoitteita. Kunnat joutuvat keskittymään lain säätämien tehtävien toteuttamiseen. Kehittämiseen ja yksilöiden erilaisuuden huomioon ottamiseen ei tahdo jäädä tilaa eikä taloudellisia mahdollisuuksia, vaikka kunnissa ja niiden kouluissa näin haluttaisiinkin tehdä.

16 §. 2. mom: ”**Julkisen vallan on turvattava,**

sen mukaan kuin lailla tarkemmin säädetään, jokaiselle yhtäläinen mahdollisuus saada kykijensä ja erityisten tarpeidensa mukaisesti myös muuta kuin perusopetusta sekä kehittää itseään varattomuuden sitä estämättä.”

Tämä hieno perustuslain kohta takaa yhtäläiset palvelut kaikille, mutta luo samalla huomattavia kustannuspaineita kunnan talouteen.

Huolenaihe 2

Kuinka tulevaisuudessa voidaan taata palvelujen yhdenvertaisuus maan eri osissa. Väestö keskittyy asutuskeskuksiin ja maan eteläosaan. Harva asutus ja pitkät välimatkat erityisesti maan Itä- ja Pohjoisosissa vaativat huomattavan suuria taloudellisia panostuksia. Kunta on usein liian pieni yksikkö vastaamaan kaikista kustannuksista. ”Julkisen vallan” eli valtion tulisi ottaa osaa talkoisiin.

Perusopetuslaki

4 §. Velvollisuus järjestää perusopetusta ja esiopetusta

”Kunta on velvollinen järjestämään sen alueella asuville oppivelvollisuusikäisille perusopetusta sekä oppivelvollisuuden alkamista edeltävänä vuonna esiopetusta.”

29 § Oikeus turvalliseen opiskeluympäristöön.

”Opetukseen osallistuvalla on oikeus turvalliseen opiskeluympäristöön.”

30 § Oikeus saada opetusta

”Opetukseen osallistuvalla on työpäivinä oikeus saada opetussuunnitelman mukaista opetusta, oppilaanohjausta sekä riittävää oppimisen ja koulunkäynnin tukea heti tuen tarpeen ilmetessä.”

Kunnan velvollisuus järjestää perusopetusta luo pohjan esi- ja perusopetuksen järjestämiselle. Pääkaupunkiseutua lukuunottamatta yksityiskouluja on maassamme sangen vähän. Ne osaltaan

täydentävät kunnan kouluverkkoa. Maahanmuutto luo omat paineensa opetuksen järjestämiseen niin tilojen kuin koulutetun henkilökunnankin puolesta.

Terveellinen ja turvallinen opiskeluympäristö ei aina ole todellisuutta. Erityisesti päiväkodeissa ja kouluissa esiin tulleet sisäilmaongelmat ovat luoneet huomattavan investointitarpeen joka puolella maata.

Oppilaan oikeus opetussuunnitelman mukaiseen opetukseen edellyttää päteviä ja työnsä osaavia opettajia sekä koulunkäynninohjaajia.

Huolenaihe 3

Väestön muuttoliike aiheuttaa sen, että toisissa kunnissa koulut tyhjenevät ja toisissa koulutilaa ei ole riittävästi.

Seudullisella yhteistyöllä voitaisiin joitakin kouluverkkojen kipukohtia lieventää. Kuinka demokraattinen päätöksentekojärjestelmämme toimii? Osataanko lautakunnissa ja valuustoissa katsoa lapsen, kuntalaisen etua pitkällä tähtäyksellä, vai sorruutaanko edelleen ”kyläkuntapolitiikointiin”?

Seuraako ja ennakoiko opettajankoulutus riittävän tarkasti opettajamäärien kehitystä? Luokanopettajien ja useimpien aineiden aineenopettajien kohdalla päteviä opettajia on riittävästi. Erityisopettajista on pulaa.

15 §. Opetussuunnitelma

”Opetuksen järjestäjän tulee hyväksyä tässä laissa tarkoitettua opetusta varten opetussuunnitelma. Opetussuunnitelma hyväksytään erikseen suomenkielistä, ruotsinkielistä ja saamenkielistä sekä tarvittaessa muulla kielellä annettavaa opetusta varten.”

Uudet opetussuunnitelmat on otettu käyttöön tämän lukuvuoden alussa. OPS2016 –nimellä tunnettu esi- ja perusopetuksen opetussuunnitelma tavoittelee oppimisen ja opettamisen uutta aaltoa. Laaja-alainen oppiminen on ytimessä. Oppilaita ohjataan ottamaan vastuu omasta oppimisestaan ja ajan myötä myös itsestään. Tavoite on erinomainen.

Huolenaihe 4

Onko kunnilla ollut ja onko edelleen riittävästi niin henkistä kuin aineellista osaamista opetussuunnitelman vaativien tavoitteiden käytännön toteuttamiseen?

Onko sivistystoimenjohtajille, rehtoreille, opettajille ja koulunkäyntiavustajille saatavilla riittävästi laadukasta täydennyskoulutusta, joka tukee kunnan ja koulun omia kehittämisprosesseja?

16 § ja 16 § a Tukiopetus ja osa-aikainen erityisopetus

"Oppilaalla, joka on tilapäisesti jäänyt jälkeen opinnoissaan tai muutoin tarvitsee oppimisessaan lyhytaikaista tukea, on oikeus saada tukiopetusta."

17 §. Erityinen tuki

"Erityinen tuki muodostuu erityisopetuksesta ja muusta tämän lain mukaan annettavasta tuesta."

Suomalaisen koulutusjärjestelmän tukipilareita on jokaisesta yksilöstä huolehtiminen. Osajille annetaan mahdollisuuksia edetä lahjojensa mukaisesti ja tukea tarvitsevista pidetään huolta.

Integraation ja inklusion periaatteet edellyttävät opettajilta ja myös oppilailta aikaisempaan verrattuna erilaisia sosiaalisia taitoja ja vuorovaikutustaitoja.

Valtakunnallinen valtion erityiskoulu, Valteri, eri toimipisteineen tarjoaa oppilaspaikkojen lisäksi ohjaus- ja tukipalveluja kouluille.

Huolenaihe 5

Riittävätkö resurssit jatkamaan tätä opetuksellista traditiota? Riittääkö henkilökunnan ammatillinen osaaminen monenlaista tukea tarvitsevien oppilaiden opettamiseen ja ohjaamiseen?

Pystytäänkö integroinnin toteutuessa huolehtimaan opetusryhmän jokaisen oppilaan etenemis- ja oppimismahdollisuuksista? Pystytäänkö ryhmäkoot pitämään oppimisedellytysten edellyttämällä tasolla?,

Pystyykö kunta ostamaan Valterin tukijakso- ja/tai ohjauspalvelut kaikille niitä tarvitseville oppilailleen?

32 §. Koulumatkat

”Jos perusopetusta tai lisäopetusta saavan oppilaan koulumatka on viittä kilometriä pitempi, oppilaalla on oikeus maksuttomaan kuljetukseen.”

Kunnat ova hyvin erilaisessa ja eriarvoisessa asemassa oppilaiden koulumatkojen suhteen. Harvaan asutussa kunnassa opetustoimen menoista saattaa olla jopa kolmasosa koulumatkakustannuksia. Paljonko jää pedagogiikan toteuttamiseen?

Huolenaihe 6

Onko oikein, että oppilas istuu taksissa tai bussissa jopa tunnin yhteen suuntaan jokin koulupäivä?

Kuinka valtio kompensoi kunnille niiden suuria koulumatkakustannuksia?

Sivistystoimen mahdollisuudet toteuttaa yksilön sivistyksellisiä oikeuksia

Tämän kohta aluksi haluamme tuoda julki, että Opetus- ja kulttuuriministeriö on tilannut Koulutuksen kansalliselta arviointikeskukselta selvitystyön opetustoimeen kohdistuneiden säästöjen vaikutuksesta sivistyksellisten oikeuksien toteutumiseen.

Tämän taustalla on se, että hyväksyessään hallituksen esityksen opetus- ja kulttuuritoimen rahoituksesta annetun lain (rahoituslaki) muuttamisesta (258/2014) eduskunta edellytti, että hallitus seuraa tarkoin vaalikaudella 2011–2015 toteutettujen säästöpäätösten tosiasiallisia vaikutuksia opetus- ja kulttuuritoimeen liittyvien sivistyksellisten oikeuksien toteutumiseen.

Karvi luovuttaa raporttinsa Opetus- ja kulttuuriministeriölle kesäkuussa 2017. Opsia toivoo, että Lapsiasiavaltuutetun toimiston hankkima tieto tasapuolisuuden ja yhdenvertaisuuden toteutumisesta täydentää Karvin raporttia.

Kuten edellä olevista perustuslain ja opetuslakien lainauksista voidaan nähdä, kuntien sivistystoimille asetetaan erittäin vaativa tehtäväkenttä huolehtia ennakkoon opetuksen tarjonnasta kuntalaisille. Jokaisessa kunnassa pyritään tekemään päätöksiä, joilla yhtäläiset kouluttamismahdollisuudet taataan. Alati tiukkeneva talous asettaa kuitenkin jatkuvasti uusia haasteita.

Opsia Ry:n hallituksen puolesta 28.9.2016

Virpi Lehmusvaara, puheenjohtaja
Peter Johnson, varapuheenjohtaja
Markku Suortamo, hallituksen jäsen, kunniapuheenjohtaja